

Akademie věd přináší krajům a regionům nové poznatky i praktická řešení

4.6.2026 - Luděk Svoboda | Akademie věd České republiky

Propojovat vědu, veřejnou správu i podnikatelskou sféru a přinášet regionům nové poznatky i praktická řešení. To je cílem regionální spolupráce Akademie věd ČR se všemi čtrnácti kraji České republiky. Jak vědci a vědkyně pomáhají chránit kulturní dědictví, sledovat proměny přírody nebo zlepšovat životní prostředí?

Výsledky vybraných projektů regionální spolupráce představili jejich řešitelé 3. června 2026 na konferenci v sídle Akademie věd ČR na Národní třídě v Praze.

„Spolupráce mezi našimi pracovišti a kraji se rozvíjí, v současnosti máme uzavřeno 18 dvoustranných dohod,“ zdůraznil úvodem setkání předseda Akademie věd ČR Radomír Pánek. Zároveň dodal, že dohody pokrývají rozsáhlou škálu témat: „Regiony podporujeme ve vzdělávacích aktivitách a péči o kulturní dědictví nebo jim pomáháme s řešením otázek, jež se týkají ochrany životního prostředí, udržitelného rozvoje či tvorby veřejných politik.“

Osmadvacet projektů, rozsáhlý záběr řešených témat

Program regionální spolupráce podpořil v roce 2025 celkem 28 projektů, do jejichž řešení se zapojila pracoviště osmi z devíti vědeckých sekcí Akademie věd ČR – desítku projektů řešili vědci a vědkyně pod hlavičkou programu Central Bohemian Mobility Programme for Excellence in Research, Innovation and Technology (MERIT), který je spolufinancován z grantu MSCA-COFUND, rozpočtu Středočeského kraje a hostitelských organizací.

Jak vyzdvihl Tomáš Kostelecký, který má v Akademické radě AV ČR regionální spolupráci na starosti, rok 2025 byl završením modelu, jenž Akademie věd ČR zavedla před několika lety: „Upustili jsme od realizace většího počtu jednodušších projektů a zaměřili se na ty s vyšší přidanou hodnotou. Díky tomu se staly atraktivnějšími pro vědce i partnery z regionů.“

Tento přístup přináší mnoho výhod. Proti opakovanému vypisování jednoletých projektů je totiž administrativně jednodušší a umožňuje efektivněji vybírat nejkvalitnější návrhy. „Vloni jsme také uspořádali tři workshopy, na nichž jsme diskutovali potřeby regionů, jejich priority i problémy, které je aktuálně trápí. Workshopy chceme opakovat i nadále,“ zdůraznil Tomáš Kostelecký a doplnil, že cílem také je, aby programy vycházely nejen z iniciativy vědců a vědkyň, ale i z podnětů regionálních partnerů.

Keltové na severním Plzeňsku

Mohlo severní Plzeňsko v éře Keltů hrát významnější roli, než se dosud předpokládalo? Nejen na to hledali odpověď badatelé v projektu *Keltové na severním Plzeňsku, preventivní ochrana archeologického dědictví*, který představil David Daněček z pražského Archeologického ústavu AV ČR. Pracoviště na něm spolupracovalo s Muzeem a galerií severního Plzeňska v Mariánské Týnici v letech 2023 až 2025.

Archeologové objevili a zdokumentovali dosud neznámé regionální centrum z mladší doby železné a zároveň zajistili ochranu cenného naleziště před nelegálními průzkumy. „Podobné lokality jsou v Čechách, na Moravě i ve Slezsku vzácné. Ještě donedávna jsme je znali pouze z koridoru Jantarové stezky, nyní jsou ale doloženy i ve východních Čechách,“ vyzdvihl David Daněček. Rovněž poukázal na to, že lokalitu ohrožuje nelegální vyhledávání archeologických nálezů a obchodování s nimi:

„Protože se nachází na zemědělsky využívané, pravidelně orané ploše, představuje pro ni riziko také intenzivní zemědělská činnost.“

Výsledky představili archeologové na výstavě *Nejasná zpráva o Keltech na severním Plzeňsku*.

Válečné osudy obyvatel Třeště

Vojtěch Kyncl z Historického ústavu AV ČR představil projekt *Česko-německo-židovské soužití v Třešti 1939–1945. Nacistická diktatura ve vzpomínkovém prostoru maloměsta*. Rozsáhlým archivním výzkumem zmapovali historici osudy obyvatel Třeště během nacistické okupace i krátce po skončení druhé světové války.

„Ukázali jsme, jak se válečné události promítaly do každodenních vztahů mezi sousedy,“ řekl Vojtěch Kyncl. Projekt vyústil nejen v odbornou publikaci, ale také v naučnou stezku, web, podcast i ve stálou expozici.

Výstava je výjimečná tím, že se podařilo vytvořit koncepci, která se zakládá na využití původních archivních materiálů. „Při její realizaci jsme použili dřevo a textilie, které odkazují k místním tradicím a připomínají historické spojení regionu s textilním průmyslem,“ řekl Vojtěch Kyncl. Součástí expozice jsou textové panely doplněné menšími tematickými celky, v nichž jsou rozpracovány jednotlivé příběhy spojené s tímto místem.

Menšiny utvářely podobu Karlovarska

Jak se po druhé světové válce proměňovalo soužití většinové společnosti s národnostními a etnickými menšinami na Karlovarsku? Tuto otázku si položili historici v projektu *Odkaz tradic a kulturní pluralismus v životě většinové společnosti, národnostních a etnických menšin na Karlovarsku*. Výsledky představil Petr Bednařík z Ústavu pro soudobé dějiny AV ČR, který na projektu spolupracoval s Muzeem Karlovy Vary.

„Sledovali jsme vývoj regionu v letech 1945 až 2025 a zaměřili se na postavení menšin v poválečné společnosti i jejich roli po roce 1989,“ uvedl badatel. Řešitelský tým kombinoval archivní výzkum s terénním šetřením a rozhovory s pamětníky. „Hovořili jsme například s lidmi, kteří přišli na Karlovarsko jako děti a vzpomínali na okolnosti příchodu svých rodin i na první roky života v novém prostředí. Vedle toho jsme oslovili i další pamětníky, kteří nám poskytli informace o každodenním životě místních komunit,“ vyzdvihl Petr Bednařík.

Součástí projektu byl rovněž muzejní a sbírkový výzkum realizovaný v průběhu několika měsíců. Díky spolupráci s pracovníky muzeí a dalších institucí se podařilo získat mnoho předmětů a materiálů, které dokumentují život národnostních menšin v regionu. Výstupy představila výstava v Muzeu Karlovy Vary.

Nový pohled na ostravskou sbírku umění

Cenné poznatky o jedné z nejvýznamnějších sbírek východoevropského umění v Česku přinesl projekt *Cesty umění. Východoevropská malba, kresba a grafika 19.–20. století ze sbírky Galerie výtvarného umění v Ostravě*. Jak uvedla Julie Jančárková ze Slovanského ústavu AV ČR, její domovské pracoviště spolupracovalo s Galerií výtvarného umění v Ostravě.

Cílem bylo prozkoumat kolekci, která v současnosti čítá 159 uměleckých děl – 72 obrazů (olejomalba a pastel), 16 kreseb (včetně akvarelů), 70 grafických listů a jednu sochu. „Chtěli jsme vyřešit vědecky nejdůležitější a nejtěžší problém autorství, přičemž jsme během zkoumání určili autorství devíti předmětů jinak, než bylo stanovené předtím,“ vyzdvihla historička umění.

Dalším úkolem bylo obrazy, kresby a grafiky časově zařadit a upřesnit jejich témata, místa, která

jsou na nich zobrazena, nebo identifikovat zobrazené osoby. Výsledky přinesly 36 zásadních změn a mnoho menších úprav. Julie Jančárková aktuálně připravuje ke sbírce odbornou publikaci.

Bělozubka tmavá, nový obyvatel Karlovarska

„Základní výzkum je fascinující mimo jiné tím, že vás často zavede na místa a k tématům, u nichž byste na začátku vůbec nepředpokládali, že se jimi budete zabývat,“ řekla úvodem Alena Fornůsková z Ústavu biologie obratlovců AV ČR.

Její výzkum se totiž odehrával v západních Čechách s původním cílem popsat cirkulaci patogenů mezi myšmi a dalšími druhy hlodavců. V této lokalitě se Ústav biologie obratlovců AV ČR více než dvacet let zabývá studiem hybridizace, vzniku nových druhů a souvisejících evolučních procesů. Ve spolupráci s Ústavem živočišné fyziologie a genetiky AV ČR ale brněnské pracoviště učinilo překvapivý objev. „Podařilo se nám potvrdit výskyt bělozubky tmavé, po níž pátrali zoologové už nějakou dobu,“ řekla badatelka.

Vědci tak začali na Karlovarsku zkoumat šíření drobného savce v projektu *Mapování a monitoring disperze bělozubky tmavé v Karlovarském kraji* – ve spolupráci s Muzeem Karlovy Vary.

Výzkum prokázal, že se bělozubka tmavá vyskytuje především v okolí lidských sídel na Chebsku, Ašsku a Kraslicku, kde odborníci zároveň sledovali její vztahy k původním druhům rejskovitých. Důležitou roli sehrála také veřejnost. „Díky zapojení občanů se podařilo shromáždit více než 250 fotografií a 60 vzorků genetického materiálu, které pomohly zpřesnit poznatky o šíření tohoto nového obyvatele české přírody,“ uzavřela Alena Fornůsková.

Zlepšila se kvalita vzduchu v okolí dětské léčebny díky nové lokalitě?

Kvalitou ovzduší se zabýval projekt *Charakterizace atmosférických aerosolů v ovzduší v okolí Dětské léčebny se speleoterapií v Ostrově u Macochy*. Výzkum provedený ve spolupráci s Jihomoravskými dětskými léčebnami se zaměřil na zkoumání složení a původu atmosférických aerosolů v lokalitě, kde se léčí děti s onemocněním dýchacích cest.

Jak vysvětlil Pavel Mikuška z brněnského Ústavu analytické chemie AV ČR, analýzy doložily, že nejvyšší míra znečištění nastává v zimním období, především v důsledku lokálního vytápění dřevem a uhlím. Potvrdily také, že současné umístění léčebny poskytuje z hlediska kvality ovzduší výrazně příznivější podmínky než její někdejší poloha v centru obce.

„Měli jsme ideální příležitost ke srovnání kvality ovzduší. Součástí výzkumu bylo proto měření a vzorkování vzduchu v obou lokalitách,“ řekl Pavel Mikuška a dodal, že nová léčebna se nachází v čistším prostředí v bezprostřední blízkosti Císařské jeskyně, kde se odehrává speleoterapeutická léčba.

Připravil: Luděk Svoboda, Divize vnějších vztahů SSČ AV ČR

Foto: Josef Landergott, Divize vnějších vztahů SSČ AV ČR

Text a fotografie jsou uvolněny pod svobodnou licencí Creative Commons.

<https://www.avcr.cz/cs/o-nas/aktuality/Akademie-ved-prinasi-krajum-a-regionum-nove-poznatky-i-prakticka-reseni-00001>